

[דף סיכום בחינה](#)

מזהה בחינה: 001000252430 מזהה סטודנט: 201934

שם קורס: היסודות ההלכתיים של דיני המשפחה בישראל

מספר שאלה	ציון מירבי	ציון שאלה סופי	שאלת בונוס
1.1	14.00	14.00	0
1.2	14.00	14.00	0
1.3	14.00	12.00	0
1.4	14.00	13.00	0
1.5	14.00	14.00	0
2.1	10.00	9.00	0
2.2	10.00	8.00	0
2.3	10.00	10.00	0
3	1.00	0.00	1

ציון בחינה סופי : 94.00

הבחינה הבדוקה בעמודים הבאים

הוראות:

1. הבחינה - בחומר סגור.
2. לכל שאלה מוגדת מכסת מלים ממנה לא ניתן לחרוג (200 לסעיפי שאלה 1, 150 לסעיפי שאלה 2). יש להקפיד על רווח בין המילים. נקודות, מקפים או כל סימן אחר שאינו רווח יפסלו את הטקסט. שימו לב שמדובר **במכסה מקסימאלית** ולא בהמלצה על אורך התשובה. כתבו בקצרה ולעניין. הקפידו על בניית תשובה מסודרת. **תוספות מיותרות, לא כל שכן שגויות, יגרעו.**
3. שאלה 3 אינה חלק מן המבחן. מדובר באפשרות לכתיבת טיוטה למי שחפצים בכך. הטקסט הכתוב שם לא ייבדק ואין עליה ניקוד.
4. משך הבחינה – שעתיים.
5. רק נבחנים שקיבלו אישור לכך, רשאים לכתוב תשובתם בכתב יד ולסרקם לתוך המערכת. מחברת שנסרקה ללא אישור – תפסל.

בערעור 5830-15-1 משנת 2005 (פורסם בקובץ 'שורת הדין' כרך טו) דן בית הדין הגדול בערעורם של בני זוג שבית הדין האזורי אסר עליהם להינשא זה לזו. הערעור נדחה.

את פסק הדין כתב הדיין **הרב אברהם שרמן**. אלה עובדות המקרה כפי שהן מובאות בפסק דינו (בעריכה קלה לשם הבהרה):

המבקשים היו נשואים זה לזו כדת משה וישראל ונולדה להם בת, אח"כ התגרשו בשנת 1996. בשנת 2000 נישאה המבקשת שנית, כדת משה וישראל, לגבר אחר. הבעל השני נפטר ללא ילדים. המבקשים עתרו לביה"ד [=בית הדין] הרבני האזורי לאפשר להם לחזור ולהינשא זה לזו... ביה"ד האזורי דחה בפסק דינו את בקשתם.

לפניכם מספר ציטוטים הלקוחים מפסק הדין. חלקם עברו עריכה קלה, ונוספו להם הבהרות על ידי בתוך סוגריים מרובעים. לכל משפט צמודה שאלה יש לענות.

סעיף 1.5 מורכב משאלה בלבד.

שאלה מס' 1.1 (14 נק')

הציטוט: "המערערים ביקשו מבית הדין האזורי לשלול את תוקף נישואיה השניים של המבקשת, ולבטל את חיוב החליצה שחל על היבם, אחיו של הבעל שנפטר, והאסור שחל להשיא את האשה כל זמן שלא תתקיים בהם מצות החליצה. וזאת בטענה שנישואיה השניים [של האשה] עם מ. אינם תקפים, משום שעד אחד בקידושין אינו כשר".

השאלה: מדוע בכלל היו צריכים בני הזוג לבקש היתר להינשא מבית הדין? נמקו. כמו כן, הסבירו בקצרה את הטיעון שהם מעלים כדי לקבל את מבוקשם.

בני הזוג היו צריכים לבקש היתר להינשא כיוון שהם כבר היו נשואים בעבר ואז התגרשו ובשלב הביניים האישה הייתה נשואה לגבר אחר. במצבים כאלה האישה נחשבת אסורה על הבעל הראשון כיוון שהייתה עם עוד מישהו, כלומר הם נחשבים לפסולים יחסיים ואין אפשרות להסדיר להם נישואים (כמו כהן וגרושה, אם יוסדרו הנישואים אינם VOID). הטיעון שבני הזוג מנסים לטעון הוא שהאישה למעשה מעולם לא הייתה נשואה לבעלה השני מכיוון שהייתה תקלה מהותית באחת מדרישות הטקס, ולכן באופן רטרואקטיבי מבצעים ביטול נישואין - לא מדובר בהכרזה של ביה"ד אלא ממש בחוסר התוקף של הנישואין השניים בצורה פיזית - מעולם לא התקיימו כי אחד מרכיבי הטקס (עדים) לא התקיים בצורה שלמה. הנישואים ביהדות תקפים רק אם עומדים ב3 התנאים הבסיסיים של: עדים, רצון+כוונה, מעשה. במקרה כזה, לא תזדקק האישה לחליצה או ייבום מאחיו של הבעל ה2 למרות שלא היו להם ילדים (כיוון שמעולם לא היו נשואים למעשה) ותהיה מותרת על בעלה ה1.

14

(1.1)

שאלה מס' 1.2 (14 נק')

הציטוט: "בערעורם הם מבקשים לבטל את פסק דינו של ביה"ד האזורי, ולהפקיע את נשואי המערערת עם בעלה המנוח, בטענה שעד אחד של הקידושין הוא עד פסול, בשל כך שהוא עובר עבירות דתיות שונות האסורות מן התורה, וממילא הקידושין אינם תקפים".

השאלה: חוו דעתכם המנומקת על הקביעה הבאה: "הציטוט מכיל סתירה מסוימת והיה ראוי לנסח את טענת המבקשים באופן מדויק יותר".

הציטוט מכיל סתירה שדיברנו עליה בשיעורים. לעיתים ביה"ד טוען שהוא מבצע הפקעה כשלמעשה מה שהוא מבצע זה ביטול קידושין והם מבלבלים במושגים. הפקעה היא מעשה רדיקלי מאוד שהיו לו מתנגדים רבים לאורך הדורות, מדובר בהכרזה של ביה"ד שלמרות שלא היה שום פגם מהותי בסיסי בקידושין (באחת מ-3 הדרישות של כוונה+רצון, עדים, מעשה), בני הזוג לא ייחשבו לנשואים כיוון שביה"ד קובע כך. זה לרוב נעשה כאמירה חינוכית כלשהי (למשל מי שעובר על תקנות תש"י ומתחתן ללא דרישות הפומביות: רב, 7 ברכות, רישום... היה ניסיון פעם אחת של הרב עובדיה לעשות זאת, אבל בסוף פסל את העד בגלל שעבר על תקנות ירושלים ולא עשה הפקעה). מה שביה"ד מנסה לומר הוא שבנ"ז מבקשים ביטול נישואין - כאמור, מקרה שבו יש פגם מהותי באחת מדרישות הבסיס של הקידושין. אם יש פגם כזה, הנישואים לא תופסים ולא תפסו מעולם. בנוסף, ייתכן שהכוונה לחוסר דיוק היא הנקודה שהם מבקשים ביטול בשל עד שעובר על עבירות - יש סוגיה גדולה של דיני עדות חילוני בחופה שדיברנו עליה בהרחבה, בגדול חשוב לומר שהעדים לא מתבטלים בדיעבד בכזו קלות. צריך שיביאו עדים שמעידים עליהם, שזה יהיה לפני זמן העדות, שהעד לא יעיד על עצמו ועוד.

שאלה מס' 1.3 (14 נק')

הציטוט: [במסגרת הדיון מציג הדיין עמדות שונות שעלו בעבר בבית הדין הגדול ביחס לעד שאינו שומר מצוות וכך הוא מציג את העמדה עמה הוא מזדהה]: "המסקנה מפסק הדין של ביה"ד הגדול היא שהיסוד של 'תינוק שנשבה' ובחינת הרקע החברתי הכללי שהביא לעזיבת שמירת השבת והמצוות, אינו מהווה גורם שיקבע את קבילותם של עדים שעזבו את דרכי המצוות ושמירת השבת".

השאלה: הסבירו את העמדה שהוא מציג כאן ואת המונח 'תינוק שנשבה' בתוך הקשרו לדיון. הסבירו גם את העמדה עליה חולקת העמדה המובאת כאן. מה ההסבר למחלוקת בין העמדות?

הדעה שמוצגת כאן של הרב שרמן היא הדעה המחמירה יותר, הטוענת שעדות חילוני היא עדות פסולה. הדעה הזו לא מתחשבת בכך שאנחנו כבר לא נמצאים בימ"ב ורוב הציבור החילוני אינו רשע גמור, אלא פשוט לא מקפידים על מצוות בין אדם למקום, בין אם מחוסר ידיעה ובין אם מחוסר אמונה. בעבר, מי שלא הקפיד על המצוות נחשב לעד פסול כיוון שהיה קישור אוטומטי בין מי שבחר לצאת לשולי החברה ולהתנתק מהמסורת והקהילה לאנשים חוטאים, לא ישרים ולא אמינים. "תינוק שנשבה" הוא אדם שהוא כמו תינוק מבחינת הידע, הרמב"ם משתמש בטענה כדי להסביר שאם אדם לא יודע שעבר על עבירות, כיוון שלא נולד למשפחה דתייה, אין לפסול אותו לעדות. השו"ע מוסיף שאם לא יודע מה העבירה והענישה המדויקת של מה שעושה נחשב עדיין תינוק שנשבה (הרחבה). הסמ"ע מרחיב מאוד וטוען שכל עוד האדם לא יודע שהוא נפסל לעדות בשל העבירות, ייחשב תינוק שנשבה ויהיה מותר. יש מחלוקת עזה על כשרות עד חילוני בדיעבד לחופה (במאמר של איתן זך), בעיקר בשל העובדה שהיום רוב הציבור הוא חילוני, גם אליטות משפטיות ואנשים שעושים טוב וחסד, והם אינם רשעים. יש דעות שאומרות שזה פורמאליסטי - מי שלא שומר מצוות פסול, ואילו אחרות מנסות לתת תוקף לעדות בדרכים שונות (אחדות ישראל, אמינות, תינוק שנשבה ועוד).

המחלוקת העקרונית לא ברורה

12

(1.3)

שאלה מס' 1.4 (14 נק')

הציטוט: [למרות שהדין מצדד בעמדה המובאת בסעיף הקודם הוא מסיים את פסק דינו בהחלטה הבאה:] "בנסיבות שהתבררו בפני ביה"ד האזורי ובפנינו, אין מקום להיעתר לבקשות העותרים ודין להידחות".

השאלה: מדוע לדעתכם קבע בית הדין שבני הזוג לא יוכלו להינשא במקרה זה למרות הספקות בכשרות העד בקידושין? האם אתם יכולים להציע מקרה בו כן היה מוכן בית דין (לאו דווקא בהרכב דנן) לעשות שימוש בספקות אלה כדי לקבוע שהקידושין אינם תקפים? אם כן, מה ההבדל **העקרוני** בין המקרים?

ייתכן שביהד אסר עליהם להינשא שנית רי: (1) לא הוכיחו בצורה מספקת את פסלות העד (כפי שהסברתי לעיל, פרוצדורה מורכבת) (2) אולי הדיין מפחד לצאת באמירה חריפה שעד שאינו שומר מצוות הוא פסול לחלוטין רטרואקטיבית, יכול לגרום למבול של בקשות לביטולים. צריך להבין שבגלל שאין תקדים מחייב בביה"ד הם בודקים כל מקרה לגופו לפי **מדד הטרגדיה** - כאן לא נראה שיש טרגדיה גדולה. האישה אלמנה ולא עגונה שנים רבות, תוכל להתחתן כמעט עם כל אדם למעט בעל 1 וכוהן (כי גם גרושה), אין פה חשש לילדים ממזרים, לא נראה שהם חיים יחד מהעובדות ולכן הם לא ירגישו צורך "להצדיק" את החיים המשותפים. אם אחד מהנ"ל היה מתקיים ייתכן כי ביה"ד היה טוען שהקידושין השניים אינם תקפים. אפשרות נוספת היא אם ניתן להוכיח שלא קיימה יחסים עם הבעל ה-2 (אין להם ילדים אז יכול להיות שבאמת לא קיימו יחסים מעולם). אבל זו קונסטרוקציה תלושה שלקוחה מנישואין אזרחיים. כלומר: אם מדד הטרגדיה היה גדול (עגונה שנים רבות וממזרים) + כבר היו חיים יחד בדיעבד (כמו שקרה במקרה שבנ"ז עשו ייבום לבד וביקשו להכשיר בדיעבד כדי שלא יהיו ממזרים) + אולי עניין קיום יחסים, היה מתקבל. ההבדל העקרוני הוא שכאן היא מותרת על רוב הגברים (לעיל). חשוב: גם בטרגדיה גדולה לא תמיד פוסלים מטעמים פוליטיים (בגץ אושרת).

13

(1.4)

הסיבה היא שגם העמדה המחמירה שפוסלת מחלל שבת בזמננו לא הולכת עם מסקנה זו עד הסוף.

שאלה מס' 1.5 (14 נק')

השאלה: כאמור את פסה"ד כתב הרב אברהם שרמן. איתו בהרכב ישב הרב שלמה דיכובסקי שהסכים לפסק הדין. כיצד הם תירצו לעצמם את העובדה שהם למעשה התבקשו לדון בתקפו של פסק דין של בית דין שכבר דן בסוגיה והכריע בה, ואף לשנות אותו (דבר שכאמור לא אירע בסופו של דבר)?

מכיוון שבהלכה לא קיים מוסד של ערעור מובנה, חכמים בדורנו התקשו מאוד להצדיק את ביה"ד הגדול כמוסד ערעור ולא רק כמוסד של גדולי החכמים. מכיוון שזהו החוק במדינה והרב קוק הבין שכדי לקבל מוסד דתי יצטרך לוותר במנדט ובקנס המדינה על כך שיקום ביד"ר הגדול, ניסו להצדיק את המוסד בדרכים שונות. הרב שרמן טוען שלמעשה בכל מקרה שיש טעות בפסק הדין - יש חובה לתקן אותו ולכן מותר לערער. הנימוק שלו קצת תלוש כאן כי עובדה שבסוף לא הייתה טעות ודחו את הבקשה. באופן כללי, המרצה ציין בשיעורים שבגלל מומחיות הדיונים קשה לחשוב על מקרים מובהקים רבים של טעות ביישום ההלכה. הרב דיכובסקי שואב מהמאמר של הרב מירון חלק מהסיבות להצדקת קיום מוסד הערעור: (1) ביה"ד הוא הרשמי, מקבל הכרה מהציבור וממוסדות המדינה ולכן יש להקשיב לו (2) אם לא יקבלו את ערכאת הערעור הם כורתים את הענף עליו מושתתים בתי הדין במדינה - הסכמת המחוקק. זאת גם אם דיין באזורי לכאורה נראה להם גדול יותר בתורה. אציין כי בדורות האחרונים עולה החשיבות להצגת נימוקים בפסקי הדין (מה שלא היה נהוג בעבר אא"כ התבקשו במיוחד) ע"מ שיהיה ניתן לערער ולבדוק את פס"ד לעומקו.

שאלה מס' 2 (30 נק')

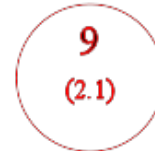
חוו דעתכם המנומקת על נכונותן של הקביעות הבאות:

שאלה מס' 2.1 (10 נק')

בית הדין הרבני הרשמי הוא כיום בית הדין הקבוע במדינת ישראל.

יש מורכבת בקביעה הזו. מחד נראה שכן כיוון שהוא המוכר ע"י הציבור, יש לו יכולות אכיפה והוא מוסד מוסדר. מנגד, לאחר בגץ אמיר וכץ מעמד ביה"ד הרבני הרשמי התדרדר מאוד, זאת כיוון שהשופטים אסרו עליהם לדון בענייני ממונות גם כבוררים (בעיה גדולה שמוצגת בהרחבה במאמרו של המרצה)! החליש מאוד את מעמדם, הצדקת המעמד המדיני, ההכרה והסנקציות האפשריות היוותה את עיקר הטיעונים שחכמים נתנו לעליונות ביה"ד הרשמי על הלא רשמי (ביניהם הרב מירון והרב פיינשטיין). מסיבה זו נראה שאולי יש עליונות לפרטיים, שיכולים לדון בדיני ממונות בצורה של בוררות ולקבל אישור לכתב הבוררות מביהמ"ש בצורה של אכיפה (אני חושבת שזה הוצל"פ אבל אולי אני מבלבלת מושגים בגלל לחץ המבחן).

יש מקום לחלק בין תחומי הדיון השונים

שאלה מס' 2.2 (10 נק')

מאסר של נשים בשל סרבנות לקבל את הגט הוא אקט נדיר ביותר, וזאת בשל מגבלות הנובעות מן החוק הישראלי.

הקביעה הזו נכונה, בשיעור דיברנו על כך שממש לאחרונה היה פס"ד ראשון שדן במאסר לאישה בשל סרבנות מאז שנות ה-60. חשוב לי לציין שגם מאסר גברים הוא יחסית נדיר (ראינו זאת בסיכום של ביה"ד לשנים האחרונות ובמסמך של מרכז רקמן), כיוון שחוששים להטיל סנקציות כבדות ושהגט ירגיש כמו גט מעושה (כפייה כדין ע"י בי"ד אבל מעושה), לרוב האיום במאסר מספיק לגבר כדי לתת גט. לאחר תיקון החוק ב-1995, יש לבי"ד סנקציות רבות אחרות שיכול להשית שאינן כה דרקוניות. בכל מקרה, יעדיפו בתי הדין לאפשר היתר נישואין ל-2 נשים אם האישה מסרבת כיוון שחרם דרב"ג על איסור לתת גט ללא רצון האישה התקבל בצורה הרבה יותר נרחבת גם בעולם האשכנזי וגם בספרדי. לעומת זאת, איסור ביגמיה ונשיאת אישה 2 התקבל בעיקר באשכנז (והשו"ע טוען שנגמר ב-1240). לכן במקרים קיצוניים יעדיפו להתיר לגבר לשאת עוד אישה מאשר לכפות על האישה להסכים לגט ללא רצונה.

אז האם זה בגלל מגבלות הנובעות מן החוק?

8

(2.2)

שאלה מס' 2.3 (10 נק')

עילת 'מאיס עלי' יכולה תמיד לסייע במקרים בהם האשה מתקשה להוכיח את האלימות שבעלה מפעיל כלפיה.

יש קושי עם עילת האלימות, יש צורך בהוכחות (וכפי שלמדנו, יש לפעמים קושי בעדות נשים, גם אם מקצועית של עו"ס או אפילו בלנית, וקטינים). בנוסף, כיוון שלא כתובה בשו"ע (בניגוד לעילות כמו סירחון, עקרות, מחלת הנפילה ועוד) יש כאלה שלא מקבלים אותה כלל כעילה (כמו הפרדס ומי שפרסם את ספר גבורת הנשים), מצב מאוד בעייתי לדעת המרצה (מותר להתגרש בגלל סירחון של עבודת הבעל ולא אם מכה אותה?). היתרון בעילת מאיס על"י היא שהיא אינה אובייקטיבית, לא צריך להוכיח שום דבר - עילה סובייקטיבית לפי מה שהאישה מרגישה ללא צורך במשהו חיצוני/עדות. יתרון נוסף הוא שמכיוון וביה"ד אינו אדוורסרי, הוא יכול לעלות את הטענה בשם האישה גם במקרים שהיא לא מעלה אותה (וטוענת למשל רק לאלימות). אבל חשוב לומר שהיא לא "תציל" בכל המקרים: יש הטוענים שהמאיסות צריכה להיות חוסר משיכה ורתיעה לקיום יחסים ולא מאיסה כללית בשל אלימות.

שאלה מס' 3 (1 נק' - שאלת בונוס)

טיוטה: הכתוב כאן לא ייבדק ואין ניקוד לשאלה זו.

0
(3)